

cinkańce et Porzecze), Łot-Jezioro, Szandubra et Zapurwje (commune Porzecze) appartenant tous au district de Grodno.

La population des villages sus-mentionnés est en majeure partie lithuanienne avec une petite minorité polonaise. Seul le village Zapurwje est habité par des Russes-Blancs.

L'auteur énumère les anciennes appellations des parties des lacs Łot-Jezioro, Gruta, Ilgis et Dąb sur lesquelles la pêche est pratiquée, les appellations locales des salmonidés, pêchés dans ces lacs, il décrit aussi les manières de pêcher usitées dans la région: 1. la pêche à la main, 2. à coups de batraque, 3. au harpon, 4. à la ligne, 5. à la palangre, 6. à l'émerillon, 7. à la nasse, 8. au verveux, 9. à l'épuisette, 10 et 11 au filet à tir, 12. au filet à volet, 13. à la senne, 14. au chalon, 15. au barrage, 16. au tramaïl, 17. au petit et grand filet à traîne. Vers la fin de l'article l'auteur décrit les ustensiles et les outils de pêche employés par les habitants de cette contrée. Ce sont le gord, le canot, la nacelle, le puisoir, les paniers pour garder les poissons vivants et les navettes servant à faire les filets.

A la fin de l'article sont mentionnés plusieurs préjugés en rapport avec la pêche.

De l'Institut d'Éthnologie de l'Université Etienne Batory, Vilno.

MARJA ZNAMIEROWSKA-PRÜFFEROWA

PASKI W OKOLICY DRUSKIENIK

(LES CEINTURES DES ENVIRONS DE DRUSKIENIKI)

Opracowując w 1932 roku rybołówstwo okolic Druskienik, zwróciłam uwagę na zanikający tu obecnie wyrób pasków.

Teren badany, o przeważającej ludności litewskiej, pozatem polskiej, w białoruskiej wsi Zapurwie (oznaczonej w tekście literą Z) graniczy z terenem zamieszkałym przez ludność białoruską.

W badaniach swoich uwzględniłam następujące miejscowości: Kiermuża gm. Marcinkańce, Wiciuny gm. Marcinkańce, Rotnica gm. Marcinkańce i gm. Porzecze, Łot-Jezioro gm. Porzecze, Szandubra gm. Porzecze, Zapurwie gm. Porzecze oraz Druskieniki.

W okolicach Druskienik do dziś zachował się zwyczaj tkania pasków (j u ò s t a s , p o j à s [Z]) zapomocą małych krosienek nicielnicowych.

Tkanie nicielnicowych pasków rozpoczyna się od snucia nici osnowy (m i à t m i n i s , a s n o w a , [Z]), które zaczepia się o kołki w ścianie, płocie (Ryc. 1), o jakieś hakowate przedmioty lub o nogę (a n k o j o); nici snuje się, tworząc z nich koło, ilość nasnutych nici będzie stanowiła szerokość paska, obwód koła będzie jego długością.

Po nasnuciu odpowiedniej ilości nitek, tkaczka, mając jeden koniec pasma, stanowiącego zamknięty krąg, zaczepiony o jakiś hak, drugi przywiązuje sobie na brzuchu lub zapomocą patyczka zakłada za pasek i rozpoczyna pracę.

Mając nasnutą odpowiednią ilość nitek, bierze rodzaj drewnianych widełek, na które zakłada co drugą nieparzystą nić osnowy w ten sposób, iż kolejno jedna nitka idzie pod spód, druga na wierzch każdego ramienia widełek.

Po nabraniu nieparzystych nici osnowy, uwiązuje je mocno do patyczka (s k i è t a s) i podnosząc je tworzy ziew, umożliwiający przetykanie nici wątką (a u d m i è n o s, w u t ò k).

Nici, przeznaczone na wątek, zwija w kłębek (czasem nawija je na rodzaj igliczki, takiej jaka służy do wiązania sieci) i po podniesieniu

Ryc. 1. Litwinka przy robocie paska w Rotnicy.

Fot. M. Znamierowska-Prüfferowa.

nieparzystych nici osnowy, palcami przekłada nić wątką starając się uszczelnić je i wyrównać również palcami.

Następnie zapomocą wtórnego ziewu, utworzonego przez związanie nici na rodzaj pętli, podnosi parzyste nici osnowy i znowu przekłada nici wątką.

W zależności od projektowanego ornamentu podnosi odpowiednie nici osnowy, pod którą przechodzą nici wątki. Barwny ornament tworzą nici osnowy, uprzednio nasnutę według projektowanego ornamentu. Nici tworzące ornament nie są wetkane pomiędzy nici osnowy, lecz leżą na podkładzie, utworzonym również z nici osnowy oraz z wątki. Krótszy lub dłuższy ścieg ornamentu zawsze idzie wzdłuż

paska, czem się różni od naszych typowych tkanin, w których nici wątki idą poziomo w stosunku do osnowy.

Długość paska waha się mniej więcej od półtora do 3 mtr., szerokość od półtora cm. do 7 cm. Zazwyczaj pasek zakończony jest rodzajem frenzli (t. zw. t r a p k è j).

Barwy, szczególnie w szerszych pasach ulubione w okolicach Druskienik to biała i czerwona, biała i niebieska, biała i zielona i biała i fioletowa. Przytem tło stanowi kolor biały. Każdy pasek posiada obramowanie swego charakterystycznego ornamentu (r a s z t a s) (Ryc. 2 i 3).

Paski te charakteryzuje ornament geometryczny, występujący często w postaci różnego rodzaju: 1) gwiazd, ułożonych z kwadratów lub rombów, zakończonych rodzajem promieni (np. t. zw. r o ż a ł e Ryc. 2 b i c), 2) grabi, ułożonych ukośnie, pojedynczo lub dwojga grabi ułożonych do siebie równolegle, w położeniu ukośnem (t. zw. g r e b ł a l i s Ryc. 3 e), 3) kwadratu przekreślonego nakształt koperty (np. t. zw. g r a m a t i e ł e Ryc. 3 g), 4) drobnych kopytek i całego szeregu innych form, częstokroć bardziej skomplikowanych, jak np. widzimy na Ryc. 2 a.

Kwestja nazw ornamentów, opierająca się na podobieństwie wzoru do różnych przedmiotów, jak kwiaty, zwierzęta i t. p. wymaga gruntownego zbadania. Dziś wraz z zanikiem wyrobu pasków idzie zapomnienie nazw wzorów. Zdarza się, iż ten sam wzór różnie określają.

Ciekawe jest zjawisko przekazywania umiejętności różnych wzorów na paskach, wyłącznie drogą tradycji ustnej.

Dziewczęta już zamłodu uczą się od swoich matek i babek tkania i pamiętają ilość nici, stanowiących ornament oraz kolejność ich podnoszenia. Częstokroć nazwę ornamentu łączą z ilością nitki, tworzących wzór i określają dany ornament np. jako „jodełkę na pięć“ (nitki) i t. p. zanotowałam tu następujące miejscowe nazwy ornamentów:

1) a g ł a ł y, a g ł a ł e (jodełka)¹⁾; 2) g r e b ł a l i s, h r a b i e ł k i [Z] (grabki) Ryc. 3 e; 3) d z w i l i p i s g r e b ł a l i s (podwójne grabki); 4) k r e j w a s g r e b ł a l i s (krzywe grabki); 5) g r a m a -

Ryc. 2. Juosty z okolic Druskienik, a = Wiciuny, b = Rotnica (r o ż a ł e), c = Rotnica, d = Druskieniki e = Wiciuny (g w a j z d z i k a s), f = Druskieniki. Zmn. około 14 razy. (Ze zb. Muz. Etnograf. U. S. B. w Wilnie.)

Fot. M. Znamierowska-Prüfferowa.

¹⁾ Dowolne tłumaczenie autorki.

tièle (list) Ryc. 3 g; 6) tris graumatùkies (trzy liściki); 7) gwajzdzikas (gwoździki); 8) krýżikami [Z], (krzyżyki); 9) oszka nàgis, woszka nagieliu, kazini stupiènczyk [Z] (koźle pazurki) Ryc. 3 i; 10) rožùkie albo rožàły (różyczka); 11) spalgienièle (kropelka); 12) suràlis, syr-czykami [Z] (serek); 13) warłàły (żabka); 14) wàrnakis albo wàrnos akitio, warony òkami [Z] (wronie oczy); 15) wežàlis (raczek); 16) žirgiàlis, konikami [Z] (konik); 17) žusia žàrnos (gęsia kiszka).

Ryc. 3. Juosty z okolic Druskienik, a = Wiciuny, b = Kiermuża (rozafę), c = Druskieniki, d = Rotnica, e = Kiermuża (grebłalis), f = Rotnica (žirgialis), g = Kiermuża (gramatièle), h = Rotnica, i = Rotnica. Zmn. około 14 razy. (Ze zb. Muz. Etnograf. U. S. B. w Wilnie)
Fot. M. Znamierowska-Prüfferowa.

przywoził żonę do domu i brał do tańca, młoda zawiązywała mu paski na szyi albo zawiązywała spodnie, a białe ręczniki rzucała na szyję. Musiała też paskami powiązać swych drużbów lub braci męża.

Zazwyczaj szersze i najpiękniejsze pasy dostawał pan młody, węższe zaś rozdawała młoda drużbom i rzucała tym, co śpiewali na weselu. (Obecnie zamiast pasków ofiarowują drużbom ręczniki).

Tkanie pasków zapomocą krosienek nicielnicowych znane jest na Białorusi, Polesiu, Litwie, Łotwie²⁾ i w innych krajach³⁾.

Podobno dawniej w okolicy Druskienik tkano szersze pasy (około 15 cm. szer.), na zwykłych krosnach lub też kręcono je na krosienkach tabliczkowych, które dziś tu zanikły.

Obecnie w okolicy Druskienik paski używane są przeważnie przez mężczyzn do przepasywania wierzchniej odzieży. Jeszcze do niedawna z pasków takich robiono lejce (wagi ałtas).

Podobno niegdyś ksiądz, jeżdżąc po kołędzie, zbierał we wsiach juosty i z większej ilości (około 50) zeszywał kapy do przykrywania koni.

Najpoważniejszą jednak rolę odgrywały paski w obrzędach weselnych. Każda niemal młoda dziewczyna już od dzieciństwa robiła sobie zapas pasków na wesele. Czasem już w drodze, jadąc z mężem po ślubie do domu, zarzucała paski na konie, lub też po ślubie gdy pan młody

²⁾ K. Moszyński *Kultura Ludowa Słowian*. I. Kraków 1929. Lietuvišku Juostu Raštai. Kaunas 1928. Sodžiaus Menas. 4. Juostos. Kaunas 1932.

³⁾ Zasięg tej techniki nie jest jeszcze dostatecznie zbadany.

Tradycje weselne jeszcze dziś żywo istnieją w pamięci starych kobiet, które ze wzruszeniem opowiadają o dawnych zwyczajach i chętnie śpiewają piosenki weselne, związane z momentem ofiarowywania pasków.

Dla przykładu przytoczę tu piosenkę w przekładzie polskim. Piosenka weselna zanotowana we wsi Wiciuny (Łaksztukie, pauksztukie⁴).

Słowiku, ptaszku,
Gdzie nocowałeś ?
Nocowałem, leżałem
W zielonym lesie.

Słowiczku, ptaszku,
Cóżś zostawił ?
Zostawiłem, zapomniałem
Szare piórko.

Będę prosić, błagać
Szarego sokoła,
Żeby poleciał i przyniósł
Szare piórko.

Choć polecę, choć przyniosę,
Ale go nosić nie będę,
Zmokłe ośnieżone
Wiatrem zawiane.

Dziewczyno młoda,
Gdzieżeś nocowała ?
Nocowałam, leżałam
W wysokim świronku.

Dziewczyno młoda
Cóżś zostawiła ?
Zostawiłam, zapomniałam
Ruciany wianuszek.

Choć pojedę ,choć przyniosę,
Ale go nosić nie będę
Oddam go, podaruję
Najmłodszej siostruni.

Z Zakładu Etnologii U. S. B. w Wilnie.

R É S U M É

En 1932 l'auteur a recueilli des matériaux se rapportant à la fabrication des ceintures tissées (appellation locale juostas) portées dans les environs de Druskieniki, district de Grodno et dans les villages suivants: Kiermuża et Wiciuny — comm. Marcinkańce; Rotnica — comm. Marcinkańce et Po-

⁴) Podaję przybliżony przekład. Zebranych tekstów litewskich z szeregiem warjantów nie podaję ze względu na trudności notowania.

rzecze; Łot-Jezioro, Szandubra et Zapurwie — comm. Porzecze. Ces villages sont habités en majeure partie par des Lithuaniens et par un petit nombre de Polonais, seul le village Zapurwie possède une population de Russes-Blancs.

Le tissage de ces ceintures commence par l'ourdissage des fils de la chaîne en un rond fermé. Ensuite la tisseuse prend une espèce de petite fourche en bois à laquelle elle passe chaque second fil (impair) de la chaîne, elle attache ces fils à un petit bâton et en les soulevant elle produit un bâillage qui permet d'entrelacer les fils de la trame. Ceux-ci sont pelotonnés ou roulés sur une espèce de navette. Puis on fait un nouveau bâillage en attachant les fils en lacs, ce qui relève les fils de la chaîne et permet d'entrelacer à nouveau les fils de la trame. Les fils de la chaîne qui vont en long servent à composer le dessin.

La longueur de ces ceintures est de 1 m. 50 à 3 mètres, la largeur de 1 cm. et demi à 7 cms. Comme couleurs sont employés le blanc-et-rouge, blanc-et-bleu et blanc-et-vert. Le fond est toujours blanc. La production de ces ceintures tend aujourd'hui à disparaître. L'auteur mentionne dix-sept appellations locales des dessins ornant les ceintures en question, comme: jodełka (sapin), grabki (fourchette), gwoździki (clous-de-girofle) et autres.

Ces ceintures sont maintenant portées par les hommes et servent à ceindre leurs vêtements de dessus. Récemment encore on en faisait des rênes. Elles jouaient aussi un rôle important dans les cérémonies du mariage. En revenant de l'église la mariée ornait les chevaux de ces ceintures ou bien pendant la danse elle les attachait au cou du marié et des garçons de noce en les leur offrant de cette façon. Pendant cette cérémonie on chantait des chansons s'y rapportant. L'auteur en cite une traduite du lithuanien.

De l'Institut d'Ethnologie de l'Université Etienne Batory, Vilno.

JAN ST. BYSTRÓŃ

PIEŚŃ O SPOTKANIU SIĘ RODZEŃSTWA

(CHANSON SUR LA RENCONTRE DU FRÈRE ET DE LA SOEUR)

Pieśń o rodzeństwie, o bracie i siostrze, którzy przypadkowo spotykają się nieznanymi sobie i poznają się w drastycznej sytuacji, ma wcale wyraźny zasięg: jest to pieśń znana północnej Polsce, i stamtąd przechodząca w Poznańskie i na Śląsk.

Większość tekstów pochodzi z Mazowsza. Kilka warjantów zanotowano na Mazowszu pruskiem; jeden z nich pochodzi ze zbioru Gizewjusza. Mamy więc teksty z okolic Szczytna¹⁾, Ostródy (Kraplewo)²⁾, Olsztynka³⁾.

Dalej mamy teksty z pow. przasnyskiego (Chojnowo)⁴⁾, płockiego

¹⁾ Kolberg: Pieśni 20 d.

²⁾ Kolberg: Pieśni 20 e.

³⁾ Kolberg: Pieśni 20 f.

⁴⁾ Wiśła II. 134.